

ԻՄԱՍՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԱՐՎԵՍՏԸ, ՄԱԹԵՄԱՏԻԿԱՆ ԵՎ ԱՍՏՂԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Նին Նայասրանում, ինչպես և Նունասրանում այբուբենի փառերը ծառայել են, որպես թվային նշաններ: Ա. Շիրակացին /մ. թ. VIIդ./, «Թվաբանության դասագիրք»-ից բերված հափվածներում նշում է. *«Իմ նպատակը, իմաստություն սիրողների և ինձ մոտ սովորել ցանկացողներին. ներկայացնել մեր նախնիների սրեղծագործությունները՝ իմաստավորության արվեստը, ինչպես բարի ուսուցիչ կենդանի ձայն: Սովորե՛ք, իմ աղյուսակներով, չնայած ես դրանք շարադրել եմ կարճ, ներկայացնելով շարից՝ քիչը»:*

Նանելիս սկզբից գրվել է հանելին, իսկ այնուհետև նվազելին: Նին բաբելացիները, սեպագիր թվերով նշելով համան գործողությունը, նույնպես հանելին դրել են նվազելիից առաջ (Ա. Գ. Աբրահամյան, Գ. Բ. Պետրոսյան):

Մասնագետները խոստովանում են, որ թվաբանության հնագույն դասագիրքը և համան ու բաժանման հնագույն աղյուսակները հանդիսանում են նշված աշխատությունը և Շիրակացու ուսումնական աղյուսակները: Նենց նրա բաժանման աղյուսակները յոթ հարյուր փարվա հնություն ունեն, քան՝ համանման բոլոր աղյուսակները, որոնք մինչ օրս հայրնի են մաթեմատիկայի պատմության մեջ:

Նենց «վեցհազարյակի» գոյության փաստը Նայասրանում VIIդ. ցույց է փալիս հայերի և իրենց նախնիների կողմից՝ հակադիր մեծության վեց փասնյակների համակարգի աղյուսակների գործածությունը: Այս աղյուսակները, ինչպես օգնականներ, հնարավորություն ընձեռնեցին կարարել բաժանման գործողությունը: Քննարկված աղյուսակներից կարելի է սրանալ թվաբանական և երկրաչափական պրոգրեսիաները: Վեց փասնյակների համակարգի նմանարիպ աղյուսակներ գոյություն են ունեցել նաև Բաբելոնում:

Անանյա Շիրակացին թվաբանական չորս գործողությունների շարադրումից հետո, գրում է, որ նա փորձել է... *«ինչպես նախաբան, համառոտ շարադրել հնադարյան մարդկանց սրեղծագործությունները, թողնելով բարդը և չափավոր կերպով շոշափում է ինդիքին և փարրականին»:*

Իսկ իրականում ինչպիսի՞ն է եղել հնադարյան մարդկանց գիտելիքների մակարդակը, եթե գիտնականը հասցնում է մեզ միայն փարրական խնդիրները:

Եթե մոլորակները դասավորենք կարգով, սկսած Արեգակից, ապա Երկիրը գրավում է չորրորդ փեղը: Երկիրի. հնագույն աստղագիտական համընդհանուր ընդունված նշանը՝ շրջանաձևն է /շրջան/ կենտրոնում խաչով: Շրջանը դիտարկվում է, որպես՝ փեղերի /երկնքի/ մոդել: Շրջանը համարվում էր կարարյալ մարմին և խորհրդանշում էր սահմանափակման և անսահմանության միասնական կերպարը: Շրջանաձև շարժումը, ձևավորում է գնդի հետագիծը, անվերջությունը: Շրջանը հաճախ հանդես է եկել, ինչպես իգականի նախասկիզբ: Զ. Ա. Իդդ. հնագույն փիլիսոփաները հարուկ նշանակություն են փվել շրջանին, ինչպես կարարյալ մարմին: Ըստ նրանց կարծիքի, աստվածների կացարանը՝ երկինքը, պարք է ունենա շրջանի ձև:

Աստղագիտության մեջ եռանկյունին խորհրդանշում է հոգևորի սկիզբը, իսկ քառակուսին՝ նյութականի: Դրանց միացումը հանդիսանում է կյանքի ծննդյան, աստվածայինի և մարդկայինի, երկնայինի և երկրայինի, հոգևորի և մարմնականի խորհրդանշը: Մեր նախնիները եռանկյունով են պարկերել Երկրի պողաբերության ուժը, ամուսնությունը, բոցը,

գլխավորին՝ ասարծուն, սարին /հայերեն՝ սար-կազմված է երեք փառից/, բուրգը, 3 թիվը, ֆիզիկական կայունությունը, ինչպես նաև սուրբ երրորդությունը՝

ձնունդ-կյանք-մահ,

կյանք-մահ-ևոր կյանք /վերածնունդ/,

մարմին-բանականություն-հոգի,

հայր-մայր-զավակ,

հայր-սուրբ հոգի-որդի, ինչպես նաև Նոյի որդիները՝

(Սևնր, Քամր, Նարեթր),

երկինք-երկիր-ստորգետնյա աշխարհ:

Շրջանակում փեղադրված եռանկյունին՝ եռյակությունը միասնության մեջ: Մառա անունը արտացոլում է պարկեր, որը կազմված է եռանկյունուց՝ (սար) և շրջանից (արև): Երեք եռանկյունի՝ բացարձակության խորհրդանիշը, առողջության՝ պայթյալ գործեսյան խորհրդանիշը: Եռանկյունին, գազաթով՝ ներքև. խորհրդանշում է իգականի սկիզբը, ջուրը, լուսինը, ստորգետնյա թագավորության ուժերը, իսկ գազաթով՝ վեր. արականի սկիզբը, կրակ և երկնային ուժեր: Երկու եռանկյունիների գազաթների միացումը ներկայացնում են ջրի և կրակի միացումը, որը արտացոլում է հոգու հաղթանակը մատերիայի /նյութականի/ նկատմամբ, այսպես ինչ էլ ծագում են 8 թվանշանը և անասանության նշանը:

Եռանկյունին կենսախաչով՝ փեղագերական ներդաշնակության խորհրդանիշն է: Չորս եռանկյունի՝ սա կենսախաչի յուրօրինակ ձև է, որը հիշեցնում է հունական խաչը:

Ծածուկ փիլիսոփայության մեջ համարվում է, որ ակտիվ և կյանքը հասարակագր հոգու ուժը, ինչպես սրեղծագործական սկիզբ. դրդում է մատերիային գործողության, շարժման և այսպիսով դրա մեջ ներ է դրվում կյանքի սրեղծման ձգտումը: Մատերիան, ստանալով հոգու սրեղծագործական դրդիչ, բեղմնավորվում է և, ստանալով հզորություն և էներգիա, ծնում է կյանքի ամբողջ բազմազանության ձևերը:

Նոգու աշխարհը /բանականություն, կամք, նպատակամղվածություն, նպատակաուղղվածություն/ այս հայեցակարգը՝ բացարձակ ազատության ոլորտն է: Միտքը ազատ է, իսկ նյութական աշխարհը, ենթարկվելով օրենքների՝ սահմանափակ է: Այդ պարճառով, եռանկյունին և 3 թվանշանը գերբնական ավանդույթում խորհրդանշում է՝ ակտիվություն և անասան հնարավորություններ (համեմատենք, հրեական վեցանկյուն աստղի հետ), այն դեպքում, երբ քառակուսին և 4 թիվը՝ սահմանափակումներ են և ջանքեր: Պարահականություն չէ, որ հենց չորս փարեքները /կրակը, օդը, ջուրը և հողը/ հնադարյան փիլիսոփաները դիտարկել են, ինչպես մատերիայի բաղկացուցիչներ: Նարաբերությունը հոգու և մարմնի միջև արտացոլվել են աշխարհայացքում՝ մատերիայի բաղկացուցիչները և դրանց ազդեցությունը անհարի որակների վրա /մարդու բնավորությունը/: Դրա հետ մեկտեղ կրակ-ՕՂՈՒՅ (կ) արտացոլում է գիտակցական կամքը, օդ (օ) - մտքերը և խոսքերը, ջուր (ջու) - զգացմունքները և կապերը, հող (հ) - արարքները:

Ա. Շիրակացին, հերկելով հին աշխարհի գիտնականներին, համարեց, որ զգացմունքային աշխարհը, կենդանիները, մարդը, բույսերը և այլն, և ողջ նյութական աշխարհը կազմված են չորս փարեքից՝ հողից, ջրից, օդից և կրակից: Ի դեպ, աստվածային երրորդության յուրաքանչյուր բաժնի հայր, որդի և սուրբ հոգի հայերեն լեզվում կազմված են չորս փառերից: Նայլը խոցում է Բելին եռաթև նետով:

Ննագույն փիլիսոփաները մարդը և իր բնավորությունը դիտարկում էին, ինչպես մեկ ամբողջություն, իր ցանկությունների (կ), մտքերի (օ), զգացմունքների (ջու), արարքների (հ) համակեցություն: Այսինքն՝ բնա-կլիմայական, աշխարհագրական, սեյսմիկ և արտաքին միջավայրի այլ պայմանների փոփոխությունը, որոշակի ձևով անդրադառնում է հասարակական հարաբերությունների վիճակի, սոցիալական բնույթի, մարդկանց վարվելակերպի խթանման վրա: Ննադարյան մարդկանց կողմից սերը մեկնաբանվել է, ինչպես երկու հոգիների սրեղծագործական կապ:

Մանդալա (рус. Манда́ла) - բուդդայական դիցաբանության հիմնական սրբազան խորհրդանիշներից մեկն է (հին.-հնդ. mandala շրջան, սկավառակ), որի գծապատկերը (պես՝ Աշխարհի ժողովուրդների առասպելները) ներկայացնում է արտաքին շրջանագիծ, որի մեջ փեղադրված է քառակուսի և, որի մեջ էլ՝ ներքին շրջան: Ներքին շրջանի մակերեսամերձ մասը նշվում է լուրուսի ութ պասկաթերթերով կամ ութ մասնաբաժանների փեղքով, որը հատվածավորում է այդ շրջանը:

Քառակուսին կողմնորոշված է երկրագնդի կողմերով, կապակցված համապատասխան գույնով ներկված իր ներքին փարածությունից /լամայականության մեջ հյուսիսը՝ կանաչ, արևելքը՝ սպիտակ, հարավը՝ դեղին, արևմուտքը՝ կարմիր/: Բոլշևիկների դրոշը կարմիր է, մուսուլմանների մոպ՝ կանաչ, ռուսների, հայերի և այլ ժողովուրդների դրոշները եռագույն են: Կենտրոնը՝ հարաբերակցվում է երկնագույնով: Քառակուսու յուրաքանչյուր կողմի կենտրոնում գտնվում է 2-ձև դարպաս, որը շարունակվում է արդեն քառակուսուց դուրս վերածվելով խաչաձև պատկերների: Մանդալայի առավել ունիվերսալ մեկնաբանությունը Տիեզերքի մոդելն է, «փիեզերքի քարտեզները»:

Դրա փիեզերական մեկնաբանությունը ենթադրում է, որ արտաքին շրջանագիծը նշանակում է ամբողջ Տիեզերքը իր ամբողջականությամբ, գծագրում է Տիեզերքի սահմանները փարածության մեջ, ինչպես նաև մոդելավորում է Տիեզերքի ժամանակային կառուցվածքը /12 էլեմենտների միջոցով/: Մանդալայի այդ 12 փարթերը մոդելավորում են անասնախնամությունը և ժամանակի ցիկլայնությունը, «ժամանակի շրջանը»: Քառակուսու կողմերը, արտաքինից ներգծված շրջանագծով, մոդելավորում են Տիեզերքի փարածական կոորդինատների հիմնական ուղղությունները, կենդանի աշխարհի մուտքի կետերը, որոնք արժանի են հատուկ ուշադրության և պահպանության (2-ձև դարպասներ): Քառակուսում ներգրված ութ պասկաթերթանի շրջանը (яштра) խորհրդանշում են իգականի սկիզբը, մանկածին ծոցը, որի ներսում հաճախ փեղադրված է արական սկզբի նշանը՝ ваджра: Աստվածային կանչը երկնքից իջնում է ուղիղ Մանդալայի կենտրոնը, լուրոսով նախաբեական, որպեսզի նա կարարում է գործողություն, որը բերում է պողպեղություն, լիություն և հաջողություն: Ուղղահայաց շարժումը, ինչպես և դրա վերջին, ավարտում փուլը՝ աստվածությունը Մանդալայի կենտրոնում, կապված է համաշխարհային սոնակի, համաշխարհային բռնակոթի, լեռան և ծխակապարտությունների կառույցների հետ:

Սոցիալական հիերարխիական կառույցը հաճախ նկարագրվել և կառուցվել է Մանդալայի սկզբունքով: Մի շարք հեղափոխողներ(X.Хуммель, М.Аргульес) համարում են, որ Տիբեթի մեգալիթյան կառույցը, Անգլիայում Стоунхедж-ի նշանավոր մեգալիթյան հուշարձանը և ուրիշ. իրենց հիմքում կրում են Մանդալայի սկզբունքը:

Նամենաբերնք՝ վերը նշվածը Աստվածաշնչի և Գ. Նարեկացու փիլիսոփայության հետ, որպեսզի ասվում է այն մասին, թե ինչպես և ինչ սկզբունքով է Աստված Տաճար կառուցում: Այդ փաճարի անկյունաքարը (աշխարհի Նոգևոր մոդելները) համարվում է Քրիստոսը: **Նայերեն՝ ԺԱՄ նշանակում է Ժամանակ ԺԱՄԱՅՈՒՅՑ:**

Նա, ով որ փրվում է մեղիպացիայի, իրեն փեղադրում է Մանդալայի կենտրոնում և սպասում է աստվածությանը, աստվածային հոգուն, որը պետք է իջնի իր վրա:

Կ. Յունգը ընդգծել է Մանդալայի ունիվերսալ բնույթը, ինչպես հոգեփիեզերական համակարգեր, հատուկ փիեզերական ռիթմ փոփոխ և մակրո և միկրոհամակարգերի միավորող:

Ներաբրթություն է ներկայացնում համեմատությունը՝ հին հայկական քառաձև և շուրջպարերի գուգակցումը համապատասխան ռիթմների միացությամբ: Այս պարերի մի քանի նկարներ դրոշմված են Վարդենիսի և Գեղամա լեռների ժայռերին: Նրանց հիմքում նույնպես նկատվում է Մանդալայի սկզբունքը:

Պյութագորացիները համարում են, որ աստվածը դա միասնությունն է, աշխարհը՝ բազմաթիվ հակադրություններ: Այն, որը բերում է հակադրություններ՝ միասնությանը, և ամեն բանի սրբեղծմանը փիեզերքում, հենց սա է ներդաշնակությունը: *«Ներդաշնակությունը*

/հարմունիան/ դա փարաձև և փարաբնույթ բաղադրությունների համաձայնությունն է»
(Филолай, Բ. Ա. Մդ.):

Լեոնարդո դա Վինչին նշել է, որ՝ «գեղանկարչության արդյունքը... հանդիսանում է ներդաշնակ համաչափությունները... Այդ համաչափությունների արդյունքում սրացվում է այն միասնական ներդաշնակությունը, որը ծառայում է աչքին այնպես, ինչպես երաժշտությունը՝ սկանջին»:

Միափարության, համաչափության, ներդաշնակության իմաստը փառացիորեն արփահայտվում է մեկ բառով՝ համաչափություն /սիմետրիա/: Նամաչափությունը բնութագրվում է առանձին մասերի միջև եղած համաձայնությամբ, որոնք միավորված են մեկ ընդհանուր ամբողջականության մեջ: Նաշվի առնելով վերը շարադրվածը, համոզվում ենք, որ քառակուսի խաչ-քարը՝ դա սիմետրիայի, ներդաշնակության և համաչափության հրաշալի մոդել է:

Նայասրանի փարաձևում հայտնաբերված են «մոլորակների» շարժմանը հեղինակու բազմաթիվ փաճարային և աստղագիտական համալիրներ: Առաջին անգամ այսպեղ են կառուցվել քարե «արևացույցերը»՝ արևի ժամացույցները արևուդու և հասարակածի հարթությունների անկյան չափման համար: Մեծամորի, Վարդենիսի և Գեղամա լեռների ժայռապարկերնեում հանդիպում են բազմաթիվ համաստեղություններ, արևային և լույսային օրացույցներ, լուսնի քարտեզի դրվագներ և շար ուրիշ. (Ա. Մարտիրոսյան, Բ. Թումանյան, Ս. Այվազյան, Ս. Պետրոսյան), օրինակ. փես՝ նկ.13:

1967թվին Սևանա լճի ավազանի լեռներում հայտնաբերվել են աստղային քարտեզներ, համաստեղությունների պարկերներ՝ թվագրված Բ. Ա. V-III հազ.: Դրանցում ընդգծված են համաստեղությունների պարկերները, լուսնային օրացույցը: 1963 թվին Մեծամորում հայտնաբերվել է աշխարհի հնագույն աստղադիտարաններից մեկը՝ թվագրված Բ. Ա. III-II հազ.: Այն հնարավորություն է տվել դիտել Արեգակը, Լուսինը և մյուս մոլորակները, մինչև Կենդանակերպի գոտին: Աստղադիտարանի շրջակայքում նույնպես հայտնաբերվել են պարկերագրական բնույթի հիերոգլիֆային գրություններ, գաղափարագրեր և առանձին նշաններ /Բ. Ա. XIXդ./, եզակի հիերոգլիֆ /աստղա-գեոդեզիական նշան աստղերի փեսքով, ներառված զարդափարակի մեջ/:

Մեծամորում հնագետ Է. Խանգաղյանի կողմից /1966թ./ պեղվել է յոթ աստղադիտարանների մի փաճար իր օվալաձև գոհասեղանով /աստղաշանով/ և յոթ գոհաբերության սյուներով /երկնային սրբերի քանակին համապատասխան, որոնք երևում են անգեղ աչքով/, թվագրվում է Բ. Ա. II հազարամյակի կեսերին: Բազմաթիվ հեթանոսական աշխարհայինների համաձայն, աստղագիտության պարմության մեջ բացահայտվել է, որ Կենդանակերպի փասներկու նշանների հայրենիքն է համարվում Նայասրանը և Փոքր Ասիան, «հավանաբար, Եփրատի հովիտը, ինչպես նաև Արարատ լեռան շրջակայքը» /անգլիացի աստղագետ Վ. Օլկոփ/: Ս. Այվազյանի կողմից բացահայտվել է Կենդանակերպի նշանների և հայկական հիերոգլիֆական համակարգերի լիարժեք նույնական և գենետիկական ազգակցությունը: Կենդանակերպի նշանները հանդիպում են նաև Նայասրանի ժայռային նկարներում:

Մեր նախնիների գիտելիքների բարձր մակարդակի մասին է վկայում Ա. Շիրակացին: «Եթե ինչ որ մեկը ցանկանում է հեթանոսական փիլիսոփաներից սրանալ Երկրի վերածնունդի ակնառու օրինակը, ապա իմ կարծիքով փեղին է ձվի օրինակը՝ դա նման է ինչպես կենտրոնում /ձվի/ գնդաձև դեղնուցն է, որի շուրջը սպիտակուցն է, իսկ կճեպը այդ բոլորը ներառում է իր մեջ, ճիշտ այդպես և Երկիրն է գտնվում կենտրոնում, իսկ օդը շրջափակում է և երկինքը եզրափակում է ամբողջը» (Антология мировой философии, т.І, часть II, М., Мысль, 1969, с. 642.):

Իրանական փեղերածնության առասպելները՝ աշխարհի առաջացումը նույնպես ներկայացրել են ձվի կազմության ձևով, որպեղ հողը նույնացվում է դեղնուցի հեթ, երկինքը՝ կճեպի ("Бундахишн"):

Սկ. 2 պատկերված է Մեծամորից բերված ֆալուսաձև քարե «կուռքը», որը դեռ **Ք. Ա. IV-III** հազ. արտադրության և մշակույթի ծաղկուն օջախ էր: «Կուռքի» կողապատկերին կեռախաչն է շրջանակի մեջ, ավելի ներքև իր ուղեծրի շուրջը պարզվող ինչ որ մուրրակ է:

ՔԵՐՔԵԶ այսպես է անվանվում Նայկ համաստեղությանը մոտ գտնվող մի աստղ: Նայրնի է «Մերկուրի» մուրրակը: Գտնվել են Кромлехи-ի «շրջանաձև» օրացույցները: **ԿԻՐԱԿԻ** հասկացությունը կապված է կրակ բառի հետ:

Մինչև XIII դ. աստղագիտությունում օգտագործվել է Կվադրանտ /քառորդակ/ անկյունաչափական գործիքը՝ հորիզոնից երկնային լուսատուների բարձրության և դրանց միջև անկյունային փարածությունների չափման համար: Այն կազմված էր չորս շրջանակներից, որի աղեղը բաժանված է աստիճանների և սովորաբար տեղադրվում էր ուղղահայաց հարթության վրա:

Թվանշան 4 (**ՔԱՌ**) հանդիսանում է վիճակագրական ամբողջության կապարյալ-հասարարուն կառուցվածքների պատկեր: **Ք**-փառը երեսունվեցերորդն է հին հայկական այբուբենում (4x9) և ավարտում է չորրորդ սյունակը: Ներագայում ավելացվել են ևս երեք փառեր: 4 թվանշանը հին լեզենդներում օգտագործվում է Տիեզերքի արարման և նրանում կողմնորոշումների համար: Չորս գլխավոր ուղղությունները Ղյուսիս-Տարավ-Արևելք-Արևմուտք/, աստվածների քառյակը կամ քառադիրք աստվածները (աշխարհի չորս ծագերի պահապանները/, փարվա չորս եղանակները, օրվա չորս մասերը, վեղիական չորս դարաշրջանները, աշխարհի երկրների չորս ծառերը /մայրի, նոճի, ձիթենի, արմավենի/, չորս մարդկային փարիքները, չորս սոցիալական դասերը, չորս աստիճանը, չորս ամուսնական դասերը:

Պյութագորացիների մոտ քառանկյունը համարվում էր ամենակապարյալ երկրաչափական մարմինը: Արիստոփանեսը է պարկանում հետևյալ արտահայտությունը. «Բարոյապես վեր կանգնած մարդը՝ քառանկյունանի է»: Նին Նունասարանում գերադասում էին չորս գլխավոր առաքինություններ՝ խելք, համարձակություն, չափավորություն, արդարություն: Ներագայում ավելացվեցին հավաքը, հույսը և սերը:

Այժմ քննարկենք **ՔԱՌ-ԱԿՈՒՄԻ** և **ՔԱՌ-ՈՐԴ** հասկացությունները: Քառակուսին սահմանագծում է ներքին և արտաքին փարածությունները և կապակցվում է այնպիսի գաղափարների հետ, ինչպիսիք են՝ բացարձակ հավասարությունը, հանգստի վիճակը, հավասարակշռությունը, սովորականությունը, անմիջականությունը, միօրինակությունը, կարգ ու կանոնը, իրավացիությունը, ճշմարտությունը, արդարությունը, իմաստությունը, պարիվը, սերը, հավաքը, հողը: Քառակուսի /քառանկյունանի/ գծապատկերը իր մեջ ներգրավում է հակադրությունների երկակիության դասակարգող համակարգը, աշխարհը նկարագրող /վերն-ներքև, աջ-ձախ և այլն/, կամ աշխարհի հիմնական փարրերը /կրակ, ջուր, հող, օդ/:

Քառակուսին, որպես մոդել է ծառայել բազմաթիվ փաճարների կառույցների /բուրգեր, եկեղեցիներ և այլն/, որոնք, իրենց հերթին հորիզոնական տեսանկյունից դիտարկվում են ինչպես աշխարհի կերպար, մոդել: Ի դեպ, քառակուսի ձև ունեն փաճարային զոհասեղանները: Նայրնի է քառանկյուն պարը: Քառակուսին նույնպես հանդիսանում է հնադարյան փիլիսոփայության կարգապատկերի հիմնական մասը:

Եթե քառակուսու ձևով քարը բաժանենք չորս հավասար մասերի, ապա կստանանք պատկեր, որից կարող ենք առանձնացնել՝

- խաչ,
- խաչմերուկ (**ՔԱՌ-ՈՒՂԻ**),
- փաճարի, եկեղեցու կամ հիմքի պրոեկցիայի քառասյունային հիմնադրման նախագիծը (**ՔԱՌ-ԱՍՅՅՈՒՆ**)
- խաչ-քար:

Խաչ-քարը հանդիսանում է թվերի /1-ից մինչև 10/ և այբուբենի փառերի քառակուսի գրության կոորդինատային համակարգի ինքնափիլիսոփայական ձև, օրինակ՝ արամական կամ հին

հրեական: Տայկական լեռնեցիները կամ հիկսոսները օգտագործել են հիերոգլիֆային այբուբեն, որի նշանները նույնական են մեծամորյան հիերոգլիֆներին: Նկարագարդ գրությունը փալիս էին ընդարձակ և բարդ փեղեկարվություն: Այն շար հարմար էր և կապված չէ ինչ-որ լեզվի հետ ու հասկանալի էր մարդկանց, ովքեր խոսում էին առավել փարբեր լեզուներով: Մի քանի խորհրդանիշներ ընթերցվում են ինչպես հասարակ իդիոգրամաները /օրինակ. սովորական թվեր/: Նկարագարդ գրությունը՝ սա մեր նախնիների բարձրագույն նվաճումներից մեկն է, որի շնորհիվ վաղ սերունդների գիտելիքները փոխանցվել են հաջորդ սերունդներին և հնարավոր է դարձել քաղաքակրթության բուն գոյություն ու զարգացումը: Ավելի մանրամասն փես՝ «Դպրություն» գլխում:

ՔԱՌ-ԱՍՈՒՆ (qašasoun - 40): Այս թիվը կարելի է սրանալ, եթե ճշգրտորեն հաշվարկվի քառակուսու հինգ գագաթների /4 փոքր և մեծագույնի եզրափակումը/: Բազմապարկելով 5-ով և 8-ով, կստանանք՝ 40: 8-սա քառակուսու չորս գագաթների կամ անկյունների ընդհանուր գումարն է. ըստ հաշվեհամարի՝ 4 ժամացույցի սլաքի և 4 ժամացույցի սլաքին հակառակ: 1 թվանշանը, ինչպես ավելի վաղ նշված էր, արտացոլում էր փեղեկերը, ամբողջականությունը, միասնությունը (հայերեն՝ **ՄԵԿ**): 2 թվանշանը (**ԵՐԿՈՒ**, որից առաջացել է **ԵՐԿԻՆՔ** բառը) արտացոլում է **Երկիրը**: 3 թվանշանը (**ԵՐԵՔ**) սինթետիկ է **ԵՐԿՈՒ** և **ՄԵԿ**, այսինքն՝ $3 = 2 + 1$ հասկացությունը: Այնուամենայնիվ բացարձակ կարարելիության, ամբողջականության դինամիկ պարկերը, առավելությունը /Տիեզերքի 3 ոլորտները, 3 բարձրագույն արժեքները, 3 հերոսները, Նոյի 3 որդիները, եռգլխանի վիշապները և օձերը, փրկիօգիաները, փրկափիս և ուրիշ./:

$3 + 4 = 7$; Տվյալ պահին «+» նշանը խորհրդանշում է՝ **ՔԱՌ-ԱԹԵՎ** խաչը, այսինքն՝ բացարձակ կարարելիությունը պրոյեկտում է 4 ուղղություններով, որպեսզի զարգացումը ձեռք բերի կայունություն:

7 թվանշանը՝ մոգական է, բնութագրում է Տիեզերքի ընդհանուր գաղափարը, նրա փիլիսոփայությունն ու մոդելը՝ ամբողջականության դինամիկ և սրափիկ միասնությունը, ինչպես նաև համաշխարհային ծառի նկարագրման հաստատությունը, պանթեոնի ամբողջ կազմը /յոթ եղբայրները, շաբաթվա և փոն օրերի քանակը, սպեկտրի գույների քանակը, երաժշտության փոները և հիմնական հոսերը, մարդկային հիշողության ծավալը որոշող հաստատությունը/: $3 \times 4 = 12$ /բարվա 12 մասերը, Կենդանակերպի նշաններով/:

«x» բազմապարկման նշանը՝ սա նույն այն խաչն է, բայց 45 աստիճանով շրջված: $1+4$ կամ $2+3 = 5$ — կանոնավորված թվանշան է, մակրո- և միկրոփեղեկերի բնութագրերի նկարագրման առավել կարևոր էրալոնը /հինգ զգայարանները և ներքին օրգանները, կենդանիների դասերը, հակումները, երաժշտական նոտաները և հիմնական թվերը, ինչպես նաև հնգաչափ կոնփինուում հնգաթև աստղը/:

Եթե մասսան նշանակենք քառակուսով, իսկ փարածությունը՝ /կոորդինատների և ժամանակի առանցքների երեք ուղղությունները/ խաչով, ապա կստանանք Երկրի Մոդելի պրոեկցիան: Երկրի Մոդելը՝ արտացոլում է եռաչափ փարածությունը, ժամանակը և մասսան, այլ կերպ ասած, հինգ կոնփինուումների ամբողջական /միասնական/ պարկերը:

Խաչը քառակուսու մեջ պարկենք 45 աստիճանով, ապա պրոեկցիաների հորիզոնական հարթության վրա կստանանք Եգիպտական բուրգերի երկրաչափական պարկերները:

Ննադարյան մարդիկ բուրգերը /փարավոնների դամբարանները/ կառուցել են առաջնորդների հոգիները Երկրի Մոդելի հետ միասնության պահպանման նպատակով: Բուրգի ձևը ապահովում էր խնդիրների հաջող լուծումը:

Տայկական առաջին խաչ-քարերը՝ եգիպտական բուրգերի նման, նույնպես հանդիսանում են Երկրի Մոդելներ: Կասկած չի հարուցում, որ որոշակի կապ կա նրանց մեջ, ինչպես ժամանակի, այնպես էլ փարածության հետ:

Տայասրանի ժայռապարկերներում (նկ. 4) հանդիպում են համարյա բոլոր փիլիսոփայիկ հայտնի խաչաձև պարկերները (նկ. 14): Խաչը հանդիսանում է առավել փարածված խորհրդանիշներից՝ առասպելապոետական և կրոնական համակարգերում: Ոչ հազվադեպ, խաչը հանդես է եկել,

ինչպես բարձրագույն քողարկված արժեքների խորհրդանիշ: Այն ընդգծում է կենսորոնի և, կենսորոնից սկիզբ առնող հիմնական ուղղությունների գաղափարը: Խաչը ստորակարգում է փարածությունը և հանդես է գալիս ինչպես մարդու մոդելը կամ հոգևոր ասպեկտը՝ հոգու վերելքը, ձգտումը առ աստված, դեպի հավերժությունը (Աշխարհի ժողովուրդների առասպելները): Արդյունքում Խաչը հանդես է գալիս, ինչպես համաշխարհային փոհմածառի երկրաչափական փարբերակ:

Նեոլիթյան դարաշրջանից հետո Խաչը դառնում է համարյա միասնական կյանքի և մահվան, հոգու և մարմնի, արական և իգական կապի, ուղղահայացության և հորիզոնականության, դրականի /+/ և բացասականի /-/ ունիվերսալ խորհրդանիշը:

Չինաստանում խաչը կրել է 10 թվի իմաստը, խորհրդանշելով ճշմարիտ ուսմունքի ուժը: Մաթեմատիկայում այն օգտագործվել է, ինչպես գումարման «+» նշան: Անցքով խաչը /կախիչով/ եգիպտական աստվածների համար ծառայել է խորհրդանշան, անմահության խորհրդանիշ /համեմատեք եգիպտական բուրգերի մոդելի հետ/: Խաչը պարկերել է խաչմերուկ, ճանապարհների ճյուղավորում, երջանկության և դժբախտության, կյանքի և մահվան, ծաղկման և անկման ընթացությունը: Խաչի պարկերումը շրջանագծի մեջ, ընդունվել է ինչպես արականի և իգականի միացումը /համեմատեք, ինչպես մենք նախկինում մեկնաբանեցինք Երկիր բառը/: Խաչը գնդի հետ - գերագույն իշխանության խորհրդանիշը, հոգևորի լիակատար հաղթանակը:

Նայոց լեզվում խաչակնքողը կոչվում է՝ **ՄԿՐՏԻՉ**, իսկ կնքել՝ **ՄԿՐՏՈՒԹ-ՅՈՒՆ**: Նավաբացյալները, մարտերով խաչելով ձեռքերը, առաջացնում էին խաչի պարկերը: Բազմաթիվ սրբապարկերներում մեծ մարի /միջնասմար/, միացումը անանունի /չորրորդի/ հետ: Սա Արեգակի և Երկրի միջև աստվածային կապի խորհրդանշական արտացոլումն է /գումարման և հանման/ կամ՝ կյանքի բանաձևն է: 14 թիվը՝ կյանքի և հողի ծածկագիրն է, որի օգնությամբ բացահայտվում է եգիպտական բուրգերի մաթեմատիկական էությունը, փիեզերքի մոդելի պարկերը (Պ. Պետրոսյան):

Նախաքրիստոնեական պաշտամունքի կառույցները հայտնի են քառակուսի սրբավայրի փեսքով և քարե քառակուսի աշտարակի փեսքով սուրբ կրակի պահպանման համար:

Իրանական պաշտամունքային կառույցները, օրինակ՝ նախաքրիստոնեական փաճար, քառակուսի են՝ գմբեթավոր փաղավարի փեսքով 4 կամարներով հենված անկյունային կանգնակներին:

Գրերի զարգացումը և հաշվարկի առաջացումը վկայում են մաթեմատիկայի մակարդակի զարգացումը և գործածումը նույնիսկ այնպիսի ոլորտներում, ինչպիսիք՝ կրոնական ծիսակատարություններն են և փաճարների շինարարությունը:

Չոհասեղանները փեղորոշվել են ըստ աշխարհի կողմերի և ունեին նման /ամբողջական թվերով/ կամ հավասարամեծ ըստ մակերեսի հիմքի /նույնիսկ, եթե հիմքը ունեցել են բազմանկյան ձև/:

Ննադարյան մարդիկ կարողացել են կառուցել շրջան, հավասարամեծ քառակուսուն, և քառակուսի, հավասարամեծ շրջանին:

Ննագույն օրացույցներից մեկը՝ բուլղարականը /ենթադրվում է, որ այն ստեղծվել է Ք. Ա. 2824թ./, արևային է: Տարին սկսվում էր դեկտեմբերի 22-ից /ժամանակակից թվականության/ երկրային օրվա գիշերահավասարով: Այդ օրը համարվել է գրոյական և չի ընդգրկվել և, ոչ մի ամսում: Մնացած 364 օրը բաշխվել են 4 եղանակների միջև, յուրաքանչյուրին՝ 91օր /13 լրիվ շաբաթ/: Յուրաքանչյուր եղանակ կազմված էին երեք ամիսներից, ամեն մեկը կրում էր կենդանու անուն՝ Խոզ, Մուկ, Եգ, Նապաստակ, Վիշապ, Օձ, Ձի, Կապիկ, Ոչխար, Աքաղաղ, Շուն: Օրացույցում արտացոլվել է մարդկանց գիտելիքները լուսաստրոնների շարժման և Տիեզերքի օրենքների մասին: Կենսորոնում պարկերված էր երկակի խաչը՝ այսպես կոչված մոզական քառակուսին իր իննը թվերով: Այն ցույց էր փայլա աշխարհի կողմերը, բայց գլխավորը՝ «վկայում էր» աշխարհի ստեղծման ներդաշնակությունը (Н. Заїцева):

Քառակուսում այս ներդաշնակությունը եզրագծված է թվերի գումարների հավասարությամբ, փեղադրված հորիզոնական, ուղղահայաց և անկյունագծով: Բոլոր եղանակները այս քառակուսում սկսվում էին կիրակիից:

Նաշվի առնելով բուլղարական օրացույցի հնագույն ու կաբարյալ լինելը, այն հարկավոր է դիպել /նյուս ժողովուրդների օրացույցների շարքում/, ինչպես նոր և միասնական օրացույցի մոդել ողջ աշխարհի համար:

Նայասրանի հնագույն օրացուցային համակարգի բարձր մակարդակի մասին վկայակոչված են եգիպտական քուրմերի հիշողություններում, պարմաբան Մենեֆոնը (Ք. Ա. IV դ.), հիկսոսների կողմից սահմանված Ք. Ա. XVIII դ. և կայուն արևային փարին և եգիպտական օրացույցի կաբարելագործումը: Չափազանց մեծ է Նայական լեռնաշխարհի բնիկների այս նվաճումը: Տոնակապարտությունը, կրոնական գործունեության բնույթի, հողի և բերքի մշակումը հին Նայասրանում, խիստ կերպով կապված էր փարվա օրերի որոշմամբ, լուսաստիկների հայտնվելու, գիշերահավասարի սկզբի և այլ գործոնների հետ: Կայուն փարվա գալուստը համընկնում էր Արեգակի ամսի սկզբի հետ և համապատասխանում էր գարնանային գիշերահավասարի (9 (21) մարտի), իսկ գլխավոր փոն Նավասարդը՝ օգոստոսի 11 (23):

Մինչև հայկական թվականության սկիզբը, ընդունված է եղել Ք. Ա. 2492 թվականը, կապված Նայի հաղթանակով, ընդդեմ Բելի: Այս թիվը, ինչպես ցույց է փայլա Ս. Այվազյանը՝ սրացվում է, եթե 428 թվականը համարենք՝ Նայասրանում Արշակունիների թագավորական դինաստիայի կործանման փարին, ապա $2 + 1460, 1460$ թիվը հայերի փեղաշարժվող փարվա սկիզբ (բաղկացած 365 օրերից, այլ ոչ 365 և $1/4$ օրերից), համընկնում է օգոստոսի 11-ի հետ ($1460 + 1/4 = 365$ օրեր = 1 փարվա):

Անավա յուրաքանչյուր օր ուներ իր անվանումը, իսկ լրացուցիչ հինգ օրերը, ավելացված փարվան փեղաշարժվող հայկական օրացույցում կրում էին հինգ մոլորակների անունները՝ Մերկուրիի, Վեներայի, Մարսի, Յուպիտերի և Սատուրնի: Օրը բաժանվում էր 24 ժամերի, յուրաքանչյուր ժամ ուներ իր անվանումը, նաև երկու՝ 12 ժամյա կեսերի /կեսօրյա և գիշերային ժամերի/:

Նայասրանի փարածքում հայտնաբերվել են բազմաժամային գոտիներ /օրինակ՝ Մեծամորյան գոտին, ինչպես նաև Բրոնզային գոտին՝ Սանահինի մոտ, Ք. Ա. II հազ., որոնք ծառայել են, որպես լուսնա-արևային օրացույցներ (Բ. Ե. Թումանյան, Ա. Օ. Մնացականյան): Շարաթը՝ յոթնօրյա էր, շարաթվա օրերի անունները ծագել էին յոթ փեսաների մոլորակների անվանումներից: Երկնականարում Արեգակը պարկերված էր քառափրփի ձիերով լծված արշավող կառքում:

Ըստ Ն. Տոնականյանի կարծիքի՝ ուրարտական թագավորների վահանները, Բ. Պիոպրովսկու կողմից ("Искусство Урарту") նկարագրված ինչպես դեկորատիվներ, իրականում իրենցից ներկայացնում են օրացուցային համակարգեր, որոնցում ընդգրկված էին աստղագիտության և աստղագիտության գիտելիքները:

Բացահայտվել է կապը դրանց և հնագույն ժայռային օրացույցների /Գեղամա լեռներում/ միջև: Նայ հեթանոսությունը հայտնաբերել են քարեգրություններ, որոնք զուգորդել են երկնային մարմինների կամ դրանց բաղկացուցիչ մասերի, այնպիսի որակական համամասնությունները, որոնք կապված են երկնականարում լուսաստիկների շարժման անփոփոխ ցիկլերի ժամանակի ավարտի հետ:

Նկ. 15 ներկայացված է քարեգրություն հաշվարկ կաբարելու համար /լուսնա-արևային օրացույց/, հնագույն «քարե հաշվողական մեքենայի» համապատասխան աղյուսակներով հանդերձ:

Ամբողջ հնագույն մշակույթում եզակի է համարվում Սևսարի հուշարձանը /Վարդենիսի լեռներ, ծովի մակերևույթից 3000մ բարձրությամբ, Սևանա լճից հարավ/, որը առնչվում է Ք.Ա. II հազ.: Այն կերպով է հսկա բազալի բեկորից՝ 6մ² մակերեսով: Սևսարի «երկնային քարեգրություն» աղյուսակները ունիվերսալ են և թույլ են փայլա կաբարել թվերի ցանկացած գույակցության հաշվարկ, ելակերպային ցանկացած քանակից:

Նկ. 16 սկավառակի ձևով, խաչաձև միջուկում պատկերված է արևի խորհրդանիշը և կենդանակերպային հիերոգլիֆային Խոյի նշանը, որը լայնորեն օգտագործված է Նայասպանի քարեգրություններում և պահպանված է նույնիսկ հայկական միջնադարյան ձեռագրերում. Խոյի համաստեղության իմաստով:

Գիտակցելով Արեգակի, Լուսնի և համաստեղությունների շարժման ժամային օրինաչափությունները, մեր նախնիները հասարակ թվաբանական գործողությունների օգնությամբ, կարգավորել են ոչ միայն հողագործա-անասնապահական փոներն ու ծխակադարությունների հաջորդականությունը, այլ նաև նախօրոք հաշվարկել են փարվա եղանակները, ամիսները, շաբաթները և օրերը նույնպես: Սա շար կարևոր նշանակություն ուներ գոյարևման պայքարում, հողագործա-անասնապահական փնտեսության կազմակերպման գործում (Ա. Ա. Մարտիրոսյան):

Նրն Նայասպանում լուսափոնների աստղագիտական նշանները, ինչպես նաև շաբաթվա օրերը ըստ օրացույցի համապատասխանում էին Արեգակից կարարված հաշվարկի: Սևսարի «երկնային քարտեզների» երկու ունիվերսալ աղյուսակներ վկայում են Նայասպանում զանազան օրացույցների գոյությունը: Ա. Մարտիրոսյանը բացի դրանից, նշում են, որ հիմնական թվային փվյալները հայկական «աղյուսակներում» համընկնում են հայրնի քարե աստղադիտարանի՝ Բրիտանիայի Սփոուհենջ գուշակատեղի /Զ. Ա. Ու հազ./ ելակերպային փվյալների հետ:

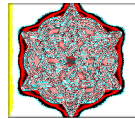
Եթե հնադարյան մարդկանց հաջողվեց ըմբռնել շրջանագծի /շրջանի/, քառակուսու, քառակուսու քառորդի, խաչի /չորս թևերի/ էությունը և դրանք ներկայացնել ժայռային նկարների օգնությամբ, ապա նրանց համար մակերեսի կրկնապատկումը չէր պահանջի հատուկ մտավոր լարվածություն: Կյանքը սրիպել է չափել ցանքատարածության մակերեսը, քարտեզներ գծել, որոշել ամենակարճ առևտրական ճանապարհները, կառուցել ամրոցներ և կացարաններ /փոքրագույն ծախսելով, այդ թվում՝ շինարարական քարի և այլն/: Եվ մեր նախնիները արժանավայնս ընդունեցին այդ հրավերը:

Նամենամարելով այլ երկրաչափական պատկերների հետ, որոնք ունեն միևնույն մակերեսը, քառակուսին կայանում է փոքրագույնի օրինակ: Նկատելով այս հրաշալի յուրահատկությունը, Նայկական լեռնաշխարհի բնակիչները համարել են օգտագործել այն:

Բերենք հայոց լեզվում՝ «չորս» թվանշանի հիմքով կազմված բառերի շարքը, որոնք բնութագրում են դրա մաթեմատիկական և փեղեկատրվական էությունը՝

- ՆԱԿԱՌԱԿ**
- ՔԱՌԱՆԱՏՈՐ**
- ՔԱՌԱՎԱՆՔ**
- ՔԱՌԱԴԱՇՏ**
- ՔԱՌԱԺԱՄ**
- ՔԱՌԱԿԱՐԳ**
- ՔԱՌԱԿԱՏԱՐ**
- ՔԱՌԱԿԵՐՊ**
- ՔԱՌԱԿԻ**
- ՔԱՌԱԿՈՂ**
- ՔԱՌԱԿՈՒՄԻ ԱՐՄԱՏ**
- ՔԱՌԱՄԱՏ**
- ՔԱՌԱՊԱՏԿԵՐ**
- ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐՈՐԴ**
- ՔԱՌԱՍՏԻՃԱՆ**
- ՔԱՌԱՍՅՈՒՆ**
- ՔԱՌԱՏԱՌ**

ՔԱՌԱԹԵՐԹ
ՔԱՌԱՏՈՂ
ՔԱՌՆԱՏՈՒՄ
ՔԱՌԱԽՈՒԿ
ՔԱՌԱԾԱԼ
ՔԱՌՕՐՅԱԿ

Նախորդ

Նաջորդ

Բովանդակություն

Զաղաքակրթության քարե փարեգրությունը

© ArcaLer

«Ե՛րբ ի՞նչ կ՛լինի ի՞նչ» - 2010